

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE BONO VIDUITATIS,

LIBER seu EPISTOLA *

AD JULIANAM VIDUAM.

* Scripta
fortè circa
ann. 414.

Viduas hinc docet & exhortatur. Primum docendo probat sanctæ Viduitatis professionem nuptiis anteposendam; nuptias tamen secundas, imò & tertias, & quotaslibet licitas esse, nec unquam malas: & nubentes quidem post votum viduas sive virgines meritis damnari, ipsas autem earum nuptias nec haberi pro adulteriis, nec dirimi oportere. Merita viduarum ex ipso robore continentie ac pietatis pensari vult, ideoque bviram unviræ viduæ aliquando jure præferri demonstrat. Postea exhortando monet Julianam, ut in primis continentiam suam beneficio Dei tribuat, caveatque ab sermonibus, qui serpere cœperunt, hominum quorundam inimicorum gratiæ Christi. Jubet ut suum omne studium cum filia virgine & cum socru vidua impendat ad placendum Deo: delicias spirituales habeant carnalium deliciarum loco; & famam denique suam custodire non negligant.

AUGUSTINUS Episcopus servus a Christi, servorumque Christi, religiosæ famulæ Dei JULIANÆ in Domino dominorum salutem.

1. NE petitioni tuæ^b & in Christo dilectioni diutius essem debitor promissionis meæ, arripui utcumque inter alias urgentissimas occupationes meas de professione sanctæ Viduitatis aliquid ad te scribere: quoniam & præsentem me rogando^c onerasti, & cum tibi hoc non potuissem negare, sæpè meum promissum litteris flagitasti. In quo sanè opere nostro cum aliqua legeris ad tuam vel ad vestram, quæ simul in Christo vivitis, personam minimè pertinere, nec admonitioni vitæ vestræ propriè necessaria, non ideo debetis superflua judicare. Istæ quippe litteræ quàmvis ad te, non tamen tantummodo tibi scribendæ fuerunt: sed ut aliis per te quoque prodessent, non utique à nobis negligendum fuit. Quidquid ergo hinc inveneris, quod vobis necessarium vel numquam fuerit, vel jam non sit, & tamen aliis esse perspexeris, nec habere te pigeat, nec dare legendum; ut & tua caritas sit utilitas aliorum.

2. Cum igitur in omni quæstione quæ ad vitam moresque pertinet, non sola doctrina, verùm etiam exhortatio sit necessaria; ut doctrinâ quid agendum sit noverimus, exhortatione autem excitemur, ne pigeat agere quod agendum esse jam novimus: quid ego

FF 2

am-

^a Sic Er. & nonnulli MSS. At Lov. Servus servorum Christi. Vetustissimus Corbeiensis Codex, servus Christi, servorum Christi.

^b Cisterciensis MS. tuæ in Christo dilectionis.

^c Sic MSS. Editi autem, honorasti.

CAPUT I.
Rogatus à Juliana scribit de professione viduitatis.

b

c

Apostoli de hac re doctrinam exponet.

ampliùs te doceam, quàm id quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit, *ne audeamus sapere plusquàm oportet sapere*; sed *sapiamus*, ut ipse ait, *ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei*. Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi Doctoris exponere, & de iis quod Dominus dederit disputare.

CAPUT II. 3. AIT itaque Apostolus, doctor gentium, *Innuptæ apud Apostolum non solæ virgines, sed etiam viduæ.* **1. Cor. 7. 8.** vas electionis: *Dico autem innuptis & viduis, bonum esse illis, si sic permanserint, sicut & ego*. Hæc verba ita intelligenda sunt, ut non existimemus viduas non oportere innuptas dici, quia nuptias videntur expertæ: innuptarum enim nomine illas significat, quæ non sunt nuptiis alligatæ, sive fuerint, sive non fuerint. Quod alio loco aperit, ubi ait:

Ibid. 33. *Divisa est mulier innupta & virgo*. Quando utique & virginem adjungit, quid mulierem innuptam, nisi viduam vult intelligi? Unde etiam deinceps uno innuptæ nomine professionem utramque complectitur dicens: *Quæ innupta est, sollicita est ea quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino: quæ autem nupta est, sollicita est ea quæ sunt mundi, quomodo placeat viro*. Innuptam certè non eam tantum intelligi voluit, quæ numquam nupsit; sed etiam eam quæ nuptiarum vinculo per viduitatem liberata, nupta esse desistit: nam ideo & nuptam non dicit, nisi eam quæ virum habet; non etiam eam quæ habuit & non habet. Quapropter vidua omnis innupta est: sed quia non omnis innupta vidua est, sunt enim & virgines, ideo hæc utrumque posuit, ubi ait: *Dico autem innuptis & viduis*; tamquam diceret: Quod di-

CO

co innuptis, non eis solis dico quæ virgines sunt, sed etiam eis quæ viduæ sunt: *bonum esse illis, si sic permanserint, sicut & ego*.

4. ECCE est bonum tuum ei bono comparatum, quod dicit Apostolus suum, si fides adest, imò quia fides adest. Brevis est ista doctrina, nec ideo contemnenda, quia brevis: sed ideo faciliùs & carius tenenda, quia in brevitate non vilis. Non enim qualecumque bonum hæc commendaret Apostolus, quod fidei nuptiarum sine ulla ambiguitate præposuit. Quantum autem bonum habeat nuptiarum fides, id est, christianarum & religiosarum conjugatarum, hinc intelligi potest, quòd cum de fugienda fornicatione præciperet, ubi utique & conjugatos alloquebatur: *Nescitis, inquit, quia corpora vestra membra sunt Christi?* Tantum ergo bonum est fidelis conjugii, ut etiam ipsa membra sint Christi. Hoc autem bono^a quoniam melius est bonum continentia vidualis, non hac professione id agitur, ut aliquid plus sit catholica vidua quàm membrum Christi; sed ut meliorem quàm conjugata locum habeat inter membra Christi. Dicit quippe idem Apostolus: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eosdem actus habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra; habentes dona diversa secundum gratiam quæ data est nobis*.

5. Ideo etiam cum moneret conjugatos, ne debito carnalis commixtionis fraudarent invicem; & per hoc alter eorum negato sibi debito conjugali, per intemperantiam suam

FF 3

ten-

^a Editi, quo. Melius MSS. quoniam.

CAPUT III. Bonum viduitatis majus quàm conjugii, quod tamen verè bonum.

1. Cor. 6. 19.

Rom. 12. 4.
&c.

Conjugii fides, & alia ejus bona, licet viduitate minor.

tentatus à satana, in fornicationem prolabe-
 retur: *Hoc autem dico*, inquit, *secundum*
 I Cor. 7.6. & 7. *veniam, non secundum imperium. Volo au-*
 2 *tem omnes homines* ^a *esse sicut me ipsum.*
Sed unusquisque proprium donum habet à
 *CAP. IV. *Deo, alius quidem sic, alius verò sic.* *
 VIDES etiam conjugalem pudicitiam & thori
 christiani matrimonialem fidem donum esse,
 & hoc à Deo: ut illud quod ultra liberorum
 procreandorum necessitatem modum concum-
 bendi aliquatenus concupiscentia carnalis ex-
 cedit, non nuptiarum sit hoc malum, sed ve-
 niale sit propter nuptiarum bonum. Non enim
 de conjugio, quod copulatur liberorum pro-
 creandorum causa, & fide pudicitiae conjuga-
 lis, & indissolubili, quamdiu ambo vivunt,
 matrimonii sacramento, quæ omnia bona sunt;
 sed de illo immodico carnis usu, qui in in-
 firmitate conjugum agnoscitur, & interventu
 boni nuptialis ignoscitur, ait Apostolus: *Se-*
 I Cor. 7.39. *cundum veniam dico, non secundum impe-*
 b *rium.* Item cum dicit: *Mulier alligata est* ^b,
quamdiu vir ejus vivit; quòd si mortuus fue-
rit vir ejus, liberata est: cui vult nubat,
tantum in Domino: beatorum autem erit, si
sic permanserit, secundum meum consilium;
 satis ostendit beatam esse in Domino etiam
 post mortem viri iterum nubentem fidelem, sed
 in eodem Domino viduam beatiorem: hoc est,
 ut Scripturarum non tantum verbis, verum
 etiam exemplis loquar, beatam esse Ruth, sed
 Annam beatiorem,

Qua-

^a In editis omissum erat *homines*, quod in MSS. ha-
 betur.

^b Non additur, *legi*: vox ex Rom. 7. 2. petita, quæ
 hoc loco nunc in Vulgata legitur, sed abest à Bibliis scrip-
 tis Corb. & Germ.

6. Quapropter hoc primum oportet ut
 noveris, bono quod elegisti non damnari se-
 cundas nuptias, sed inferius honorari. Nam
 sicut bonum sanctæ virginitatis, quod elegit *
 filia tua, non damnat unas nuptias tuas; sic
 nec viduitas tua cujusquam secundas. Hinc
 enim maximè Cataphrygarum ac Novatiano-
 rum hæreses tumuerunt, quas buccis sonan-
 tibus, non sapientibus, etiam Tertullianus in-
 flavit, dum secundas nuptias tamquam illicitas
 maledico dente concidit, quas omnino licitas
 Apostolus sobria mente concedit. Ab hac
 sanitate doctrinæ, nullius indocti, nullius docti
 disputatione movearis: nec ita extollas bo-
 num tuum, ut quod malum non est, tam-
 quam malum crimineris alienum: sed tanto
 magis gaude de tuo bono, quanto magis vi-
 des, non tantum illo devitari mala, sed quæ-
 dam bona etiam superari. Mala sunt enim
 adulterium vel fornicatio. * AB his autem il-
 licitis valde longè est, quæ voti libertate se
 obstrinxit, & sibi etiam licita ne licerent, non
 imperio legis, sed consilio caritatis effecit. Et
 bonum est pudicitia conjugalis, sed melius
 bonum est continentia vidualis. Hoc ergo me-
 lius illius boni submissione honoratur: non il-
 lud bonum melioris hujus laude damnatur.
 7. Quod autem Apostolus, cum cælibum
 & innuptarum commendaret fructum, quia
 cogitant quæ sunt Domini, quomodo placeant
 Deo, subjecit & ait: *Hoc autem ad utili-*
tatem vestram dico, non ut laqueum vobis
injiciam, id est, non ut vos cogam; *sed ad*
id quod honestum est; non quia innuptarum
 bonum honestum dixit, ideo putare debemus
 turpe esse vinculum conjugale: alioquin etiam
 primas nuptias condemnabimus, quas nec Ca-

Viduitatis
 professio-
 ne non
 damnari
 secundas
 nuptias.
 * Deme-
 trias.
 Cataphry-
 garum &
 Novatia-
 norum er-
 ror à Ter-
 tulliano
 propala-
 tus.

*CAPUT V.

Honestum
 dici Vidui-
 tatis bo-
 num quia
 honestius,
 non ut tur-
 pe putetur
 conjugium.
 I. Cor. 7.
 35.

taphryges, nec Novatiani, nec disertissimus eorum adstipulator Tertullianus turpes ausus est dicere. Sed quemadmodum cum ait: *Dico autem innuptis & viduis, bonum esse illis si sic permanserint*; utique bonum posuit pro meliore, quoniam omne quod bono comparatum melius dicitur, etiam hoc proculdubio bonum est; nam quid est aliud quod ita dicitur melius, nisi quod magis bonum est? Nec ideo consequenter eum sensisse arbitramur, malum esse si nupserint, quoniam dixit: *Bonum esse illis si sic permanserint*; ita etiam cum ait: *Sed ad id quod honestum est*; non matrimonium turpe esse monstravit, sed quod honesto erat honestius generalis honesti nomine commendavit. Quia honestius quid est, nisi quod magis honestum est? Magis autem honestum utique honestum est. Apertè quippe declaravit, hoc esse bono illo melius, ubi ait: *Qui dat nuptum, bene facit; & qui non dat nuptum, melius facit*; & hoc illo beato beatius, ubi ait: *Beatior autem erit, si sic permanserit*. Sicut ergo bono melius & beato beatius, sic honesto honestius est, quod honestum voluit appellare. Absit enim ut turpe sit unde loquens Apostolus Petrus ait: *Viri, uxoribus vestris tanquam vasi infirmiori & subjecto tribuite honorem, quasi coheredibus gratiæ*. Et illas alloquens, subditas esse viris suis exemplo Saræ adhortatur: *Nam sic quedam, inquit, sanctæ mulieres, quæ in Deum sperabant, ornabant se, obsequentes viris suis: quomodo Sara obediebat Abraham, dominum illum vocans, cujus factæ estis filiæ beneficientes, & non timentes ullam perturbationem.*

UN-

8. UNDE & illud quod de innupta Paulus Apostolus dixit: *Ut sit sancta & corpore & spiritu*; non sic accipiendum est, quasi nupta fidelis & casta, & secundum Scripturas subdita viro, non sit sancta corpore, sed tantummodo spiritu. Fieri enim non potest, ut sanctificato spiritu, non sit sanctum etiam corpus, quo sanctificatus utitur spiritus. Sed ne cuiquam nos potius argumentari, quàm hoc divino eloquio probare videamur; quoniam Petrus Saram commemorans: *Sanctæ, inquit, mulieres* tantummodo; non ait, & corpore; illud ejusdem Pauli consideremus, ubi prohibens fornicationes ait: *Nescitis quia corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.* Audeat ergo aliquis dicere membra Christi sancta non esse: aut verò audeat à membris Christi fidelium conjugatarum corpora separare. Unde etiam paulò post ait: *Corpus vestrum templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo: & non estis vestri; emti enim estis pretio magno.* Corpus fidelium & membra Christi esse dixit, & templum Spiritus sancti, ubi profectò utriusque sexus fideles intelliguntur. Ibi ergo sunt nuptæ, ibi & innuptæ; sed distinctæ meritis, & tamquam membris membra prælata, quorum tamen neutra sint à corpore separata. Quod igitur de innupta loquens ait: *Ut sit sancta & corpore & spiritu*; ampliorem innuptarum & in corpore & in spiritu sanctificationem intelligi voluit, non corpus nuptarum omni sanctificatione privavit.

9. Disce itaque bonum tuum, imò memento quod didicisti, bonum tuum plus laudari, quia est aliud bonum quo sit hoc melius,

CAPUT VI.

I. Cor. 7. 34.

Nuptas etiam corpore sanctas esse, licet minus quàm innuptas.

I. Petri 3. 5.

I. Cor. 6. 15.

Ibidem 19. & 20.

Bonum viduitatis non minus laudatur

to bono
conjugii,
sed auge-
tur.

I. Cor. I. 5.
41.

Gen. I. 31.

Ibidem 10.

An beatior
Anna vi-
dua, quam
Ruth bis
nupta.

* CAP. VII.
Sanctæ fe-
minæ tem-
pore Legis
non concu-
piscencia,
sed obe-
dientia
compel-
lente nu-
bebant.

I. Cor. 10.
II.

Deut. 25.

lius, quàm si aliter hoc bonum esse non posset, nisi illud malum esset, aut omnino non esset. Habent oculi in corpore magnum honorem, sed minorem haberent, si soli essent, & alia minoris honoris membra non essent. In cælo ipso sua luce sol lunam superat, non vituperat: & stella ab stella differt in gloria, non dissidet in superbia. Ideo *fecit Deus omnia, & ecce bona valdè*; non tantùm bona, sed etiam valdè; non ob aliud, nisi quia omnia. Nam & per singula opera dicebatur: *Vidit Deus quia bonum est*. Ubi autem omnia nominata sunt, additum est *valdè*; & dictum est: *Vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valdè*. Meliora enim quædam singula quàm alia singula: sed meliora simul omnia quàm quælibet singula. Christi itaque doctrina sana in ejus corpore sanam te faciat per ejus gratiam, ut id quod aliis melius habes in corpore & spiritu, idem ipse spiritus tuus qui corpori dominatur, nec extollat insolenter, nec discernat inscienter.

10. Nec quia dixi Ruth beatam, Annam beatiorē, cum illa bis nupserit, hæc uno viro citò viduata diu vixerit, continuè etiam te meliorem putes esse quàm Ruth. * ALIA quippe prophetis temporibus sanctarum feminarum dispensatio fuit, quas nubere obedientia, non concupiscencia compellebat, ut propagaretur populus Dei, in quo præmitterentur Prophetæ Christi: cum & ipse populus per ea quæ in figura contingebant in illis, sive in iis qui scirent, sive in iis qui illa nescirent, nihil aliud esset quàm propheta Christi, ex quo nasceretur etiam caro Christi. Ut ergo ille populus propagaretur, maledictus habebatur per legis sententiam qui non sus-

suscitaret semen in Israel. Unde & sanctæ mulieres accendebantur non cupiditate concumbendi, sed pietate pariendi; ut rectissimè credantur coitum non fuisse quæsituræ, si proles posset aliter provenire. Et viris usus plurimarum vivarum concedebatur uxorum: cujus rei non concupiscentiam carnis, sed providentiam generationis fuisse causam illud ostendit, quòd sicut viris sanctis habere plures uxores vivas, non ita etiam sanctis feminis licebat misceri maritis pluribus vivis: quoniam tanto essent turpiores, quanto magis appetere unde non essent fecundiores. Proinde sancta Ruth, cum semen quale illo tempore necessarium fuit in Israel non haberet, mortuo viro quæsitivè alterum de quo haberet. Hac itaque bis conjugata ideo Anna^a univira vidua beatior fuit, quia & prophetissa Christi esse meruit: quam credendum est, etiam si filios nullos habuit, quod quidem Scriptura reticendo reliquit incertum, eo Spiritu prævidisse Christum ex Virgine proximè esse venturum, quo potuit agnoscere & parvulum: unde meritò etiam sine filiis, si tamen eos non habuit, secundas nuptias recusavit; quia noverat jam tempus esse, quo Christo non officio pariendi, sed studio continendi, nec conjugalibus fetandis visceribus, sed^b castigandis vidualibus moribus, meliùs serviretur. Si verò etiam sciebat Ruth per suam carnem propagari semen, unde Christus carnem fuerat habiturus, & huic scientiæ nubendo exhibuit ministerium, non audeo jam dicere beatio-

^a Sic Er. & potiores MSS. At. Lov. uno viro viduata.

^b Nonnulli MSS. castigandis.

tiorem fuisse Annæ viduitatem quàm illius fecunditatem.

CAPUT
VIII.
Nuptiæ &
secundæ &
primæ hoc
tempore,
nisi incontin-
tentiâ sit impedi-
mento, contem-
nendæ.
Ecc. 3. 5.
I. Cor. 7.
29.

Ibid. 8. &
9.

a

I. Tim. 5.
14.

II. TU autem quæ & filios habes, & in eo sæculi fine vivis, quo jam tempus est non mittendi lapides, sed colligendi; non amplectendi, sed continendi ab amplexu; cum clamet Apostolus: *Hoc autem dico, fratres, tempus breve est, reliquum est ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint;* profectò si secundas nuptias appetisses, nullum prophetiæ vel legis obsequium, nullum prolis saltem carnale desiderium, sed solius incontinentiæ fuisset indicium. Fecisses enim quod ait Apostolus, cum dixisset: *Bonum esse illis si sic permanserint, sicut & ego;* continuò quippe addidit: *Quòd si se non continent, nubant: malo enim eas nubere quàm uri.* Hoc enim dixit, ut effrenatæ libidinis malum non præcipitaretur in turpitudinem flagitiorum, cum exciperetur honestate nuptiarum. Gratias autem Domino, quoniam peperisti quod esse nolui, & virginitas prolis tuæ compensavit dispendium virginitatis tuæ. Nam diligenter interrogata doctrina christiana, & primas nuptias jam isto tempore, nisi incontinentiâ sit impedimento, contemnendas esse responderet. Qui enim dixit: *Si se non continent, nubant;* potuit dicere: Si filios non habent, nubant; ^a si post resurrectionem prædicationemque Christi, quando jam omnibus gentibus filiorum spiritualiter gignendorum tanta suppetit copia, tale officium esset ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. Et quòd alibi dicit: *Volo igitur juvenio-*

^a Sic MSS. Editi verò, *sed post resurrectionem: & paulò post, tale officium cesset.*

niores nubere, filios procreare, matresfamilias esse; nuptiarum bonum apostolica sobrietate & auctoritate commendat; non procreandi officium etiam eis, quæ continentia bonum capiunt, tamquam ad obsequelam legis imponit. Denique cur hoc dixerit, pandit, cum adjungit & dicit: *Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia; jam enim quædam conversæ sunt retrò post satanam;* ut his verbis ejus intelligamus, eas quas nubere voluit, melius potuisse continere quàm nubere; sed melius nubere quàm retrò post satanam ire, id est, ab illo excellenti virginalis vel vidualis castitatis proposito, in posteriora respiciendo, cadere & interire. Proinde quæ se non continent, nubant, ante quàm continentiam profiteantur, antequàm Deo voveant: quod nisi reddant, jure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit: *Cum enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt;* id est, ^a voluntatem ad nuptias à proposito continentia deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua priùs voverant, quod perseverantia implere noluerunt. Nuptiarum igitur bonum semper est quidem bonum: sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium; nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam verò humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per usum promiscuum feminarum, sed honesto ordine conjugali, non est in homine improbandus affectus: etiam ipsum tamen laudabi-

Ibid. 6. v.
15.

Ibid. 11. &
12.

Nuptiæ
olim legis
obsequi-
um, nunc
infirmita-
tis reme-
dium, &
humanita-
tis solati-
um.

^a Plures MSS. *voluntate ad nuptias à proposito continentia deflexerunt.*

bilius transcendit & vincit cælestia cogitans animus christianus.

CAPUT IX.
Matt. 19.
11.

Nubere post continentiae votum, damnabile est: non tamen damnandæ tales nuptiæ.

a b

1. Tim. 5.
11. & 12.

12. SED quoniam, sicut ait Dominus: *Non omnes capiunt verbum hoc*; quæ potest ergo capere, capiat; & quæ se non continet, nubat; quæ non coepit, deliberet; quæ aggressa est, perseveret; nulla adversario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In conjugali quippe vinculo si pudicitia conservatur, damnatio non timetur: sed in viduali & virginali continentia excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita & electa & a voti debito oblata, jam non solum b capessere nuptias, sed etiamsi non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam ut hoc demonstraret Apostolus, non ait: *Cum in deliciis egerint, in Christo nubunt*; sed, *nubere volunt: habentes*, inquit, *damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt*, etsi non nubendo, tantum volendo: non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ judicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiore, sed ruina ex bono superiore; postremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt (non quia non damnantur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur) sed cum dixisset, *nubere volunt*; continuo addidit, *habentes damnationem*. Et di-

a Aliquot MSS. & voti debito oblato. Beda seu Florus in Paulum, & voto devoto oblata.

b Editi, non capessere. Abest non à MSS. & à Beda seu Floro.

dixit quare, *quoniam priorem fidem irritam fecerunt*: ut voluntatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, sive subsequantur nuptiæ, sive desint.

13. PROINDE qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare quid dicant: fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim conjugium Christi dicuntur eligere quæ christiana sanctitate non nubunt, hinc argumentantur quidam dicentes: Si viro suo vivo quæ alteri nubit, adultera est, sicut ipse Dominus in Evangelio definivit; vivo ergo Christo, cui mors ultra non dominatur, quæ conjugium ejus elegerat, si homini nubit, adultera est. Qui hoc dicunt, acutè quidem moventur; sed parum attendunt hanc argumentationem quanta rerum sequatur absurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro ex ejus consensu continentiam femina Christo voveat, jam secundum istorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipsum Christum, quod sentire nefas est, adulterum faciat cui vivente marito nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris sint meriti quàm secundæ, absit ut sanctarum viduarum iste sit sensus, ut Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & antea, quando viris suis fideliter serviebant subditæ, non carnaliter, sed spiritaliter virum: cui Ecclesia ipsa, cujus membra sunt, conjunx est; quæ fidei, spei, caritatis integritate, non in solis virginibus sanctis, sed etiam in viduis & conjugatis fidelibus, tota virgo est. Universæ quippe Ecclesiæ, cujus illa omnia membra sunt, Apostolus dicit: *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Novit autem

CAPUT X.
In eos qui lapsarum à sancto proposito nuptias adulterias esse dicunt.

Mat. 19. 9.

Rom. 6. 9.

Ecclesia tota virgo.

2. Cor. 11. 2.

tem

tem ille conjugem virginem sine corruptione fetare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procreare. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito feminarum, si nupserint, non esse conjugia, non parvum malum, ut à maritis separentur uxores quasi adulteræ sint, non uxores; & cum volunt eas separatas reddere continentiae, faciunt maritos earum adulteros ^a veros, cum suis uxoribus vivis alteras duxerint.

CAPUT XI.
Lapsus à sancto proposito malus, nuptiae tamen lapsarum bonae.

14. QUAPROPTER non possum quidem dicere, à proposito meliore lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed planè non dubitaverim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vovetur Domino, adulteriis esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cum membrum ejus fidem non servat marito; quanto gravius offenditur, cum illi ipsi non servatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vovit; tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi necessitatem. Hæc ideo disputo, ne arbitreris vel secundas nuptias crimen esse, ^b vel quascumque nuptias, cum sint nuptiae, malum esse. Non itaque illas abs te damnatas velis esse, sed spre-tas. Bonum ergo continentiae vidualis luculentius decet, cum pro illo vovendo & profitendo possunt contemnere feminæ quod & li-

^a Er. & plerique MSS. viros.

^b Hæc verba, vel quascumque nuptias, cum sint nuptiae, malum esse, absunt à plerisque MSS.

libet & licet. Sed post voti professionem perseveranter frenandum & vincendum est quod libet, quia jam non licet.

15. DE tertiis & de quartis & de ultra pluribus nuptiis solent homines movere questionem. Unde ut breviter respondeam, nec ulla nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre. Sed ne cuiquam brevitatis hujus responsionis meæ fortè displiceat, uberiùs disputantem reprehensionem meam audire paratus sum. Fortassis enim affert aliquam rationem, quare secundæ nuptiæ non damnentur, tertiæ damnentur. Nam ego, sicut in exordio sermonis hujus admonui, non audeo plus sapere quam oportet sapere. Quis enim sum, qui putem definendum, quod nec Apostolum video definisse? Ait enim: *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit.* Non dixit, primus, aut secundus, aut tertius, aut a quartus; sed, *Mulier, inquit, alligata est, quamdiu vir ejus vivit si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit.* Quid huic sententiæ, quantum ad hanc rem adinet, addi vel detrahi possit, ignoro. Deinde ipsum quoque Apostolorum ac nostrum Magistrum & Dominum audio sadducæis respondentem, cum proposuissent mulierem non univiram vel biviram, sed, si dici potest, septiviram, in resurrectione cujus futura esset uxor. Increpans enim eos, ait: *Erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim nec nubent, nec uxores ducent: non enim incipient mori, sed erunt*

TOM. VI.

GG

æqua-

^a Libri quidam, aut quotustiber.

CAP. XII.
Nullas quotastilbet nuptias damnandas esse.

Rom. 12.3.

MIX 740

1. Cor. 7.

39.

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

MIX 740

æquales Angelis Dei. Eorum itaque resurrectionem commemoravit, qui resurgent ad vitam, non qui resurgent ad poenam. Potuit ergo dicere: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei; in illa enim resurrectione multinubæ istæ esse non poterunt: deinde addere, quia nec aliqua ibi nubet. Sed nec ipsam, ut videmus, tot maritorum mulierem ulla suæ sententiæ significatione damnavit. Quapropter nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut quotiens voluerit, viris mortuis nubat femina: nec ex meo corde præter Scripturæ sanctæ auctoritatem a quantalibet nuptias audeo condemnare. Quod autem dico univiræ viduæ, hoc dico omni viduæ: Beatior eris, si sic permanseris.

CAP. XIII.

Viduam
biviram
aliquando
esse præferendam
univiræ.

16. NAM & illud non insipienter proponi solet, ut dicat qui potest, quænam vidua meritis præferenda sit, utrùm univira, quæ cum vixisset diutius cum marito, filiis procreatis salvisque viduata, continentiam professæ est; an ea quæ adolescentula intra duos annos amissis duobus viris, nullis ad consolationem exstantibus liberis, continentiam Deo vovit, & in ea perseverantissima sanctitate consenuit? Hic se exerceant, si possunt, disputando, & nobis aliquid demonstrando, qui de numero virorum, non de ipsius continentiam viribus pensant merita viduarum. Si enim dixerint, illi biviræ illam univiram esse præferendam, nisi adtulerint specialem aliquam rationem vel auctoritatem, profecto invenientur virtuti animi non majorem virtutem animi, sed carnis felicitatem anteponere. Ad felicitatem quippe carnis pertinuit, & diu cum viro vi-

Viduarum
merita ex
ipsius continentiæ
viribus
pensanda.

a Sic MSS. At editi, *quantalibet.*

vere, & filios procreare. Sed si non eam hoc præponunt, quia filios habuit; idipsum certè quòd diu cum viro vixit, quid aliud quàm carnis felicitas fuit? Meritum porrò Annæ illius eo maximè commendatur, quia cum tam citò extulisset virum, per prolixam ætatem suam diu cum carne confligit, & vicit. Sic enim scriptum est: *Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua, & hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die.* Vides quemadmodum sancta vidua non solum eo prædicatur quòd univira fuerit, verum etiam quòd paucos annos cum marito vixerit à virginitate sua, & vidualis continentiam munus usque ad tantam senectutem tanta pietatis servitute perduxerit.

Lus. 2. 36.

17. CONSTITUAMUS igitur ante oculos nostros viduas tres, habentes singula eorum quæ huic inerant omnia: unam ponamus univiram, cui desit & tanta prolixitas viduitatis, quòd diu cum marito vixerit, & tantum studium pietatis, quòd non ita jejuniis & obsecrationibus serviat: alteram, quæ post prioris mariti brevissimam vitam, etiam secundum citò amiserit, & diuturna ætate sit vidua, sed etiam ipsa non tantam det operam jejuniorum & obsecrationum religiosissimæ servituti: tertiam, quæ non solum duos viros habuerit, sed etiam cum ambobus singillatim, vel cum aliquo eorum diutius vixerit, & posteriore ætate viduata, in qua quidem si nubere voluisset, posset & filios procreare, suscepit continentiam vidualem; sed plus

CAPUT
XIV.
Comparatio
alia inter
triplices
viduas.

plus intenta in Deum, plus sit sollicita quæ illi placeant acitare, die ac nocte sicut Anna jejuniis & obsecrationibus serviens. Si contendatur quænam istarum sit meritis potior, quis non videat in hoc certamine palmam dandam esse majori ferventiorique pietati? Ita & si tres aliæ constituentur, quibus^a illorum trium bina insint, singula desint: quis dubitet eas meliores fore, quibus præpollentiùs fuerit in suis bonis duobus pia humilitas, ut alta sit pietas?

Julianæ
viduæ tria
exoptat
quæ Annæ
fuerunt bo-
na.

18. Nulla quidem istarum sex viduarum tuæ normæ adæquatur. Tu enim si hoc votum ad senectutem usque perduxeris, omnia tria potes habere, quibus Annæ meritum excelluit. Nam & unum virum habuisti, & non diu tecum vixit in carne: ac per hoc si exhibueris obedientiam verbis Apostoli dicentis: *Quæ autem verè vidua est & desolata, b speravit in Dominum, & persistit in orationibus nocte ac die; atque illud quod sequitur sobria vigilantia devitaveris: Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua est;* omnia illa tria bona quæ Annæ fuerunt, & tua erunt. Tibi autem sunt & filii, quos fortè illa non habuit: nec ideo laudanda es, quia eos habes, sed quia piè nutrire atque educare studes. Ut enim tibi nascerentur, fecunditatis; ut vivant, felicitatis est: ut autem sic instituantur, voluntatis & potestatis. In illis tibi homines gratulentur, in hoc te imitentur. Anna per^c prophetica scientiam cognovit apud

1. Tim. 5. 5.

Ibid. 6.

^a In MSS. *illarum*.

^b Sic potiores MSS. juxta græcum ἡλπίζει ἐπὶ τῷ θεῷ, καὶ προσμένει. At editi, *sperabit in Dominum, & persistet*.

^c Editi, *prophetiæ*. Aptius MSS. *propheticam*.

apud matrem virginem Christum, te evangelica gratia fecit matrem virginis Christi. Illa itaque sancta^a virgo, quam Christo volentem & petentem obtulistis, vidualibus aviæ matrisque meritis addidit aliquid de merito virginali. Non enim nihil inde habetis, quæ hanc habetis: & in illa estis, quod in vobis non estis. Nam ut sancta virginitas adimeretur nubentibus vobis, ideo factum est, ut nasceretur ex vobis.

19. HÆC itaque de meritis diversis conjugatarum diversarumque viduarum hoc opere non disputarem, si id quod ad te scribo, tibi tantummodo scriberem. Sed quoniam sunt quædam in hoc genere sermonis difficillimæ quæstiones, aliquid amplius quàm quod ad te propriè pertinet, dicere volui propter quosdam qui sibi docti non videntur, nisi alienos labores non judicando conentur discutere, sed lacerando conscindere: deinde ut etiam tu ipsa non solum serves quod vovisti, & in eo bono proficias; verum etiam diligentius firmitusque noveris, idem bonum tuum non à malo nuptiarum distingui, sed bono nuptiarum anteponi. Nam qui viduatarum feminarum nuptias damnant, etiamsi continentiam suam multarum, quibus tu uteris, rerum absentia mirabiliter & ferventer exerceant, non ideo te seducant, ut sentias quod sentiunt, etiamsi facere non possis quod faciunt. Nemo enim vult esse phreneticus, etiamsi videat phrenetici vires viribus sanorum esse fortiores. Præcipuè igitur doctrina sana bonitatem propositi & ornet & muniat. Inde est quip-

CAP. XV.
Epilogus
superiorum.

^a Virgo Demetrias, cujus avia Proba Faltonia, mater Juliana. Addi epistolam Augustini 130. & 150.